

УДК 821.161.2Т.Шевченко1/7.08
<https://doi.org/10.33989/2524-2490.2019.31.195632>

ДМИТРО БОКЛАХ
ORCID: 0000-0002-0691-7034
(Старобільськ) (Starobilsk)
Place of work: Luhansk Taras Shevchenko National University
Country: Ukraine
Email: dmytro.boklakh@gmail.com

ПОЕТИКА ПРИРОДНИХ ЛОКУСІВ ХУДОЖНЬОЇ СТРУКТУРИ ТОПОСУ МІСТА У ТВОРАХ Т. ШЕВЧЕНКА

Статтю присвячено дослідженню природних локусів як складників урбанізованого світу топосу міста творів Т. Шевченка. Природні локуси інтерпретовано крізь призму натурфілософської моделі реценції навколишньої дійсності. Докладно схарактеризовано семіотико-символічні параметри відтворення локусів. З'ясовано, що локуси довкілля у творах одухотворюють цивілізаційний просторовий континуум топосу міста, впливаючи на свідомий та позасвідомий початки героїв. Виокремлено художню специфіку та продемонстровано різноманітність природних локусів.

Ключові слова: поетика локусів; природні локуси; натурфілософська модель; символіка локусів; семіотика локусів; геопоетика; топос міста.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Урбаністична візія художньої літератури – це завжди організований топос координат міської дійсності, які в текстовому вимірі формуються на рівні авторської онтологічної свідомості. Місто – урбанізований простір цивілізаційно-природних об'єктів, побуту, що робить комфортнішим життя мешканців і впливає на їхню свідомість. Топос міста у творах Т. Шевченка – складна семіотична конструкція локусів і малих просторових образів у єдності їхніх предметно-сміслових зв'язків, які репрезентують різні моделі буття городян, впливаючи на їхню антропосферу. До особливої площини об'єктів світу міста у творах письменника належать локуси середовища природи як складники простору топосу загалом, що відображають своєрідну натурфілософську концепцію розуміння навколишньої атрибутики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Грунтовні праці Ю. Барабаша, О. Бороня, В. Левицького та ін. окреслюють розуміння атрибутів міста у творах Т. Шевченка на рівні особливих художніх домінант, які мають відчутне ідейне та сюжетотворче значення. Зосереджуючи коло дослідницької уваги на специфіці відображення образів урбанізованого середовища, що стають сутнісним тлом розгортання чуттєвого світу життя героїв, Ю. Барабаш виділяє просторові образи Академії мистецтв, Троїцького мосту, будинку графині Лаваль, кута Сенату, Літнього саду та ін. у площині образу Петербурга в повісті «Художник» (Барабаш, 2001). О. Боронь, виходячи з розуміння генези інфернального простору Петербурга в поемі «Сон» («У всякого своя доля...»), розглядає художні особливості географії імперського міста (розташування, ландшафт, архітектура, клімат), які є просторовими універсумами в аналізі локусу міста (Боронь, 2005). В. Левицький у міському

тексті творів Т. Шевченка крізь модуси структуралізму досліджує образні та міфопоетологічні аспекти локусів урбанізму, звертаючись до образів Києва, Петербурга, Вільна, Чигирини та ін. (Левицький, 2015).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячено статтю. Поетика природних локусів у структурі художніх творів Т. Шевченка є актуальною літературознавчою проблемою з огляду на багатоаспектність і різноплановість авторської візії рустикального світу, тому малодослідженим складником на сучасному етапі розгляду топіки міста в урбаністиці Шевченкової творчості стає інтерпретація природних локусів міста в системі натурфілософської моделі, з'ясування семіотико-символічних параметрів відтворення та аналіз поетикальних особливостей художньої генези локусів довкілля.

Метою статті є системний розгляд природних локусів цивілізаційного середовища топусу міста у творах Т. Шевченка як виразників натурфілософського світогляду письменника, а також докладна інтерпретація поетики локусів, які мають відчутні характерологічні доміанти у творенні художніх образів персонажів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Урбаністичні локуси у творах Т. Шевченка пов'язані з об'єктами не лише цивілізаційного, а й природного світу, що стає широкою мапою онтологічного простору людини. У ліро-епічних поемах «Варнак» (1848), «Марія» (1859), поемі-містерії «Великий льох» (1845), поезіях «У Вільні, городі преславнім» (1848), «О, люди! Люди небораки!» (1860), «Якось-то йдучи уночі» (1860), повістях «Музикант» (1855), «Близнець» (1855), «Художник» (1856) та ін. творах натрапляємо на виразну семіосферу природних об'єктів топусу міста, які утворюють антропологічну генезу розуміння простору.

Природна стихія в конструюванні урбаністичного простору міста виступає гармонійним поєднанням розуму людини й інстинктів, тілесного й духовного, свідомого й підсвідомого, цивілізаційного й рустикального початків. Натурфілософія – термін, яким означаються дослідження природи як предмет філософського осягнення дійсності (Ярошовець, 2006, с. 137). Натурфілософська модель світу розглядає те все суще, що пов'язує середовище перебування людини, її дух із внутрішньою сутністю речей природи. На думку Ф. Шеллінга, «система природи є одночасно системою нашого духу» (Шеллінг, 1998, с. 107). Г. Гегель зазначає, що «чуттєвій свідомості (людини – Д. Б.) природу представлено першим, безпосереднім, суцільним» початком (Гегель, 1975, с. 30). Дослідження природних локусів творів Т. Шевченка полягає у розгляді їх як невід'ємних компонентів світу міста, які тісно пов'язані зі свідомістю, внутрішнім еством героя та натурфілософськими інтенціями автора. З огляду на це виділяємо такі локуси: гора, дерево (тополя), криниця, лісопарк (природне урочище), небо, річка, сад, яр. Окреслені локуси моделюють геопоетичні конфігурації рецепції ландшафту у структурі топусу міста. Геопоетика природного світу міста визначає високу міру рефлексії його атрибутики героями й автором, що концептуалізується в антропологічному й філософсько-естетичному вимірах.

Локус гори займає важливу просторинь в організації природної сфери топусу міста, адже створює атмосферу специфічної важливості, значущості певних подій у ракурсі життя героїв. У поемі «Марія» натрапляємо на локуси гір Сіон, Єлеон та Голгофа, що стають виразниками сакрального світу міста. Автор презентує Сіон як найвищий вияв Божої благодаті. Ще на початку створення мапи топусу Єрусалима

з'являється локус гори Сіон: «*О старче праведний, багатий! / Не од Сіона благодать, / А з тихої твоєї хати / Нам возвістилася*» (Шевченко, 2003б, с. 316). Сіон утілює небесний град, або ж земне місто віри і братерства у Христі (Адамчик, 2008, с. 466). Услід за Біблією та єврейською традицією ця гора символізує повернення на батьківщину з вигнання, полону, простір стійкості народу у вірі, стаючи історичною метафорою топосу Єрусалима й усієї Землі Обітованої. Сіон – місце месіанського пришествя Ягве, тож цей локус наділений атмосферою неповторності, емоційності й має релігійно-містичний, сакральний сенс. Образ Месії втілює ідею небесної величі, яка в земному вимірі втілена в локусі гори, що для героя стає природним світом єдності землі з небом, тілесного й духовного початків, а отже – єдності з Богом, дозволяючи поєднати стихії повітря й землі в одну архетипну єдність. Локус гори – символ духовного піднесення, місто високих думок (Алексеєнко, 2008, с. 161). Гора стає місцем відчуття святості духу, центром світу, місцем духовного блаженства Месії, повноти екзистенції буття: «*А він [Месія] / Сидить, було, на Єлеоні, / Одпочива. Єрусалим / Розкинувсь гордо перед ним, / Сіяє в золотім вісоні / Ізраїльський архієрей!*» (Шевченко, 2003б, с. 326). Натурфілософія показує виникнення свідомості людини із природної сутності. Рецепція локусу Єлеона породжена інстинктивним баченням ліричного героя навколишньої природної дійсності. Гора для Месії – важливий локус єднання із Всесвітом, символ Божої благодаті, тому герой перебував там тривалий час: «*...Святіє діточки. Слідком / За ним по улиця[x] ходили, / А іноді й на Єлеон / До його бігали малії*» (Шевченко, 2003б, с. 327). Кожна виявлена воля людини – це воля до чого-небудь, вона має об'єкт, мету свого бажання. Єство волі в собі полягає в безкінечному стремлінні, що ніколи не закінчується (Грицанов, 2003, с. 1201). Гірська вершина втілює ідею стремління до Бога, щоб людина усвідомила власне істинне призначення. Месія упевнено прагне виконати на землі своє завдання – урятувати людство та спокутувати його гріхи. Гора виступає в координатах простору Єрусалима символом трагічних подій. Голгофа – місце страти героя, на яке натрапляємо в авторському баченні подій без дії в часі на горі та локалізації подій: «*Пішла [Марія] тинятись по підтинню, / Аж поки, поки не дійшла / Аж до Голгофи*» (Шевченко, 2003б, с. 326). Гора символізує хресний шлях Божої Матері за сином, це локус, наділений прогресувальною невідворотністю долі, неминучістю подій, водночас він репрезентує сутність безкорисливої материнської любові. У поемі-містерії «Великий льох» у схожому ракурсі представлено локус гори як символ лиха, що має збутись. Українська ворона, повідомляючи про майбутнє народження «двох Іванів», запитує в інших ворон: «*Чи чуєте? Застогнала / Гора над Чигрином*» (Шевченко, 2003а, с. 323). Гора персоніфікується, набуваючи виразного аспекту жаху, болю, адже вночі народяться дві різносплановані долі України. Цей локус навіює містичні інтенції дії, а тому має космічний зв'язок із вищими силами, несучи стійку семантику передвісника зловісного очікування, фатуму. Гора у розглянутих творах – архетип соціального й індивідуального досвіду людства, психологема (за К.-Г. Юнгом) упорядкованості космосу й символ випробувань, складнощів буття водночас.

Пейзаж ранньої весни, холодний простір, позбавлений антропоцентризму, ніч – домінантні символічні параметри на шляху осмислення природних об'єктів у структурі топосу Петербурга в поезії «О люди! Люди небораки!», де відтворено спектр психологічної порожнечі ліричного героя в місті крізь локус ріки, і тому помітними стають його рефлексії емотивної дисгармонії: «*Вночі і ожеледь, і мряка, / І сніг, і холод.*

І Нева / Тихесенько кудись несла / Тоненьку кригу попід мостом» (Шевченко, 2003б, с. 363). Набережна Неви укріплена від розмивання ґрунту, з неї відкривається своєрідне «море» ріки (Нева географічно досить широка ріка), що утворює єдність із небом, себто поступово переходить у небо, тому що цю частину міського ландшафту не закривають будинки. Нева в цьому плані уособлює рух у порожнечу. Лід не здатний підтримувати життя, нерухоми, твердий і виражає концепцію холоду як стихію зла і смерті. Петербург для ліричного героя – апофеоз холоду, безвиході. У психологічному плані лід символізує холод у його подвійному аспекті – як безсердечність і як холоднокрівність (Адамчик, 2008, с. 253-254). Безсердечною і вкрай антигуманною в топісі Петербурга є царська деспотична влада. Крига – природний символ відчуття духовної порожнечі буття ліричного героя. Здається, що він не зможе подолати психологічний дисонанс, пов'язаний із соціальною несправедливістю імперської політики. Але оприявлена в текстовому вимірі «холодна» картина відтворення топосу Петербурга засадничо відповідає тезі про те, що настроєвість локальної ситуації дії та вплив її на реципієнта залежать від сугестії природних об'єктів як виразника гостро індивідуального простору душі героя. Натомість поезія «Якось-то йдучи уночі...» презентує локус Неви в ракурсі природної стихії, повноцінному існуванню якої заважають профанні та секуляризовані локуси Зимового палацу та інших палат царської родини: «*То не стояло б над Невою / Оцих осквернених палат!*» (Шевченко, 2003б, с. 367). Як бачимо, символіка локусу пройнята нейтральними інтенціями. Нева уособлює простір рефлексій ліричного героя над соціально-історичними проблемами сучасності: «*Отак-то я собі вночі, / Понад Невою ідучи, / Гарненько думав*» (Шевченко, 2003б, с. 367).

Сакральний простір топосу Єрусалима в поемі «Марія» підпорядковує світ української природи, який організовують локуси яру та криниці, що своєю чергою утворюють просторовий континуум національних рустикальних символів як своєрідних ідилічних місць (виходячи з міркувань Е. Курціуса): «*Ї вона [Марія] заплаче, ідучи / У яр по воду до криниці, / Тихесенько. І принесе*» (Шевченко, 2003б, с. 326). Яр – це прірва з великими урвищами (Бусел, 2005, с. 1142, 1648), що постає ландшафтною особливістю природного світу міста. Криниця – символ батьківщини, святості й чистоти, високої духовності. Символіка криниці тісно пов'язана із символікою води (*Енциклопедичний словник символів культури України*, 2015, с. 412). Локуси яру, криниці надають рустикального відтінку міському топосу, який сповнюється атрибутами народної символіки. Вода – стихія, символ, що випромінює природне буття Месії. Ці локуси породжують насичену зорову уяву й мають виразне семіотичне значення.

Локуси природи в діапазоні топосу міста можуть ставати «місцями», особливим тлом трагічних обставин долі, що є відгомонам романтичної традиції в моделюванні життя й характеру героїв Т. Шевченка. Життєва драма закоханого юнака з поезії «У Вільні, горді преславнім» перетворюється на справжню трагедію у просторовому континуумі міста, а природне урочище Закрет стає локусом самогубства жидівочки: «*А вона вночі любенько / В Вільї втопилась, / Бо найшли її в Закреті, / Там і поховали*» (Шевченко, 2003б, с. 164). Ріка – шлях у країну мертвих, символ втрати й забуття (Шейнина, 2001, с. 57). Локус Вільї в холодних північних хвилях вбиває дівчину стихією води, що є традиційно символом життя, а у творі – смерті. Річка – стихія, що створює і руйнує водночас, вона ж уособлює незворотний потік часу, втрату особистості і смерть (Адамчик, 2008, с. 431). Закрет – урочище міста Вільна на річці Вільї.

Ліс у слов'янській міфології – локус віддаленості, непрохідності, що зближує з «тим світом» (Толстой, 2004, с. 97). Місцевість Закрету як своєрідного лісу стає пристано-вищем драматичної долі жидівочки й символічно пов'язана з неспокоєм юнака-поляка від неможливості бути з коханою: «Що тут на світі робити? / Хоч іти топитись / До Закрету, не хочеться / Без жидівки жити / Студентові» (Шевченко, 2003б, с. 163). Локуси Вілії й Закрету сповнені драматизму, уособлюють простір небезпеки міста й динамічно відтворюють суть трагедії. Природна стихія, як бачимо, не несе життєдайної енергії, натомість стає фатальною вбивчою силою. Важливою є та особливість, що герої топосу Вільна зображені в безперервному потоці життя з усіма складнощами й суперечностями крізь призму погляду на людину як на істоту, у якій превалує інстинктивний, «діонісійський» початок (виходячи з тлумачень Ф. Ніцше). Тому природні локуси у творі стають просторовим глом, де яскраво втілена ідея духовного звільнення людини від заборон, несприйняття раціонального.

Небо – особливий універсум міста, що зосереджує стихію повітря як динамічну силу, швидкість, рух. Цей локус є частиною космічного початку, архетипний образ вищих сил, символізує вічність, рівновагу. Небо – частина світобудови, «верхній світ», створений Богом і часто ототожнений з ним як вища релігійна цінність (Толстой, 2004, с. 376). Небо у християнській традиції – локус божественної сили, усі свої молитви людина спрямовує до Бога, прохаючи в небес допомоги. У поемі «Варнак» спостерігаємо бажання старого розбишаки спокутати свої гріхи. Київ для героя стає простором святості, а небо втілює інтенції Граду Небесного, вічного міста, оповитого сакральним, духовним: «Дивлюся, / Мов на небі висить / Святий Київ наш великий!» (Шевченко, 2003б, с. 76). Небо стає природною стихією, що ототожнюється зі святістю і благодаттю, уможливаючи ідею всепрощення для грішника. Воно ж стає актом сублимованого відчуття світу. Локус неба підіймає ество героя на істинний шлях духовних шукань буття, наближення його до Світової Душі, виступаючи метафізичним символом величі та прощення.

Генеза локусу саду в урбаністичній площині пов'язана зі спробою створити ідеальний світ взаємин людини й природи, рівноваги цивілізаційного й рустикального початків. Повість «Художник» ретранслює локус саду як окультуреної частини ландшафту Петербурга. В уяві юного героя-митця зринає Літній сад як неповторне місце духовної концептуалізації, доленосне місце, бо саме звідси й пішов його шлях до творчих злетів: «А давно ли... сияло над Невой то незабвенное утро, в которое вы меня в первый раз увидели в Летнем саду перед статуей Сатурна?» (Шевченко, 2003г, с. 161). В античній літературі (Гесіод, Гомер, Горацій, Вергілій та ін.) широко використовували поняття «locus amoenus», що означає «приємне місце», особливе місце дії, де максимально повно розкриваються духовні, творчі і психологічні аспекти характеру персонажів. Особливої важливості набуває локус Літнього саду, оскільки він концептуалізує взаємозв'язок юного героя з містом, що вириває в пам'яті як «приємне місце» (або «locus amoenus»), означаючи особливий об'єкт дії, де максимально розкривається духовна сутність героя. Е. Курціус стверджує, що «locus amoenus» – це просторове зображення куточків природи (дерева, саду, лісу, рівнини, моря тощо) для окреслення неповторного внутрішнього емоційного стану персонажа – душевної рівноваги, піднесення, повноти екзистенції буття (Курціус, 2007, с. 220-225). Справжнім сакральним «locus amoenus» у повісті виступає Літній сад, оскільки тут відбулося доленосне знайомство юного героя з оповідачем, що стало вирішаль-

ним чинником подальшого життя героя-художника в місті. Мотив повернення героя в минуле актуалізує імпульс «утраченого раю», навіює зниклий ідилічний світ, який утілено в локусі саду, бо, як відомо, герой піддався спокусам столичної ботеми. Півість «Музикант» оприявлює картину простору петербурзької лікарні крізь локус саду, що уособлює місце відпочинку людини, її єдності зі стихією природи, надаючи життєдайної сили: «*А в мае месяце меня уже в полдень и в сад выпускали часа на два*» (Шевченко, 2003в, с. 212). Простір локусу саду розширює образ лавки, що символізує місце зустрічі Тараса Федоровича з акторкою Марією Тарасевич: «*Я прямо пошел к скамейке, и, к удивлению моему, на скамейке уже сидела моя грустная знакомка*» (Шевченко, 2003в, с. 212). Сад стає сценою «з'єднання» (Керлот, 1994, с. 450) двох страждальних творчих доль, і водночас це місце індивідуальних рефлексій героїв. У повісті «Близнецы» наратор підкреслює естетизм, велич топосу Києва крізь об'єкти природного світу: «*Но чаще всего я лелею мое старческое воображение картинами золотоголового, садами повитого и тополями увенчанного Киева*» (Шевченко, 2003г, с. 109). Локуси садів, тополь моделюють картину виняткового антропоцентризму міської ідилії, виринаючи в пам'яті оповідача як уособлення радості, блаженства, гармонії й повноти буття. Ландшафт формує душу людини (за О. Шпенглером), тому ество героя пройняте світом природи, яка для нього є способом відчуття сакральної енергії міста загалом.

Висновки з дослідження, теоретичне та практичне значення, перспективи наукових розробок. Дослідивши природні локуси міста в поезії й прозі Т. Шевченка, зауважимо, що герої, перебуваючи в урбаністичній площині, звертають особливу увагу на природний світ, який інспірує їхні рефлексії над проблемами буття й концептуалізує сутнісний зв'язок із цивілізацією. Авторська натурфілософська концепція стає мапою для відображення відносин людини та природи в урбаністичному вимірі. Природні локуси макросвіту топосу міста навіюють колорит локальної місцевості, емотивні уявлення, споріднені з духом і свідомістю героя й автора. Це пов'язане з домінуванням у зображенні локусів романтико-реалістичних початків, які тісно співіснують, відтворюючи природу як маркер психологічного відчуття письменником природної стихії, переживання побутових та інтимних колізій світу героєм, на тлі якого яскраво зображено авторські особисті інтенції, соціальну дійсність, історичне буття. Природні локуси моделюють геопоетичну матрицю ландшафту міста, їхня сутність полягає у відтворенні локального простору психологом, рефлексій, актуалізації чуттєвості й інтуїтивного сприйняття героєм самого себе в центрі окультуреного універсуму природи міста, пізнання внутрішньої суті «місць» крізь інстинкти, пам'ять, онтологічний досвід. Визначені особливості природних локусів є внеском у теоретичні знання поетики урбанізму творчості Т. Шевченка. Розуміння генези природних локусів дозволяє продемонструвати гармонійне поєднання цивілізаційних і рустикальних початків топосу, де природа не становить опозицію культурі, а також дозволяє показати художню унікальність та багатоаспектність урбаністичної візії письменника. Перспективи подальших студій убачаємо в розгляді наративного дискурсу художнього моделювання топіки міста творів Т. Шевченка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Барабаш Ю. «Коли забуду тебе, Єрусалиме...» Гоголь і Шевченко. Порівняльно-типологічні студії. Харків : Акта, 2001. 375 с.
- Боронь О. Поетика простору в творчості Тараса Шевченка. Київ : Агентство «Україна», 2005. 152 с.

- Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
- Гегель Г. В. Ф. *Энциклопедия философских наук*. Москва : Мысль, 1975. Т. 2. Философия природы. 695 с.
- Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди. Корсунь-Шевченківський : ФОП Гаврищенко В. М., 2015. 912 с.
- История философии* : словник / за заг. ред. В. І. Ярошовця. Київ : Знання України, 2006. 1200 с.
- Керлот Х. Э. *Словарь символов*. Москва : REFL-book, 1994. 608 с.
- Курціус Е. Р. *Європейська література та латинське середньовіччя*. Львів : Літопис, 2007. 752 с.
- Левицький В. Наснага та моторошність «іного краю»: урбанізм у літературних творах Тараса Шевченка. *Слово і час*. 2015. № 3. С. 28–36.
- Новейшая энциклопедия символов, знаков и эмблем* / сост. В. В. Алексеенко [и др.]. Ростов на Дону ; Москва : Владис : РИПОЛ Классик, 2008. 544 с.
- Новейший философский словарь* / сост. и гл. науч. ред. А. А. Грицанов. Минск : Книжный Дом, 2003. 1279 с.
- Полная энциклопедия символов и знаков* / авт.-сост. В. В. Адамчик. Минск : Харвест, 2008. 607 с.
- Славянские древности* : этнолингвистический словарь : в 5 т. / отв. ред. Н. И. Толстого ; РАН, Ин-т славяноведения и балканистики. Москва : Международные отношения, 2004. Т. 3 : К–П. 704 с.
- Шевченко Т. Г. *Повне зібрання творів* : у 6 т. / гол. ред. М. Г. Жулинський. Київ : Наукова думка, 2003. Т. 1: Поезія 1837–1847. 784 с.
- Шевченко Т. Г. *Повне зібрання творів* : у 6 т. / гол. ред. М. Г. Жулинський. Київ : Наукова думка, 2003. Т. 2: Поезія 1847–1861. 784 с.
- Шевченко Т. Г. *Повне зібрання творів* : у 6 т. / гол. ред. М. Г. Жулинський. Київ : Наукова думка, 2003. Т. 3: Драматичні твори. Повісті. 592 с.
- Шевченко Т. Г. *Повне зібрання творів* : у 6 т. / гол. ред. М. Г. Жулинський. Київ : Наукова думка, 2003. Т. 4: Повісті. 600 с.
- Шеллинг Ф. В. Й. *Идеи к философии природы как введение в изучение этой науки*. Санкт-Петербург : Наука, 1998. 518 с.
- Энциклопедия символов* / сост. Е. Я. Шейнина. Москва ; Харьков : АСТ : Торсинг, 2001. 591 с.

DMYTRO BOKLAKH

POETICS OF NATURAL LOCUS OF THE ARTISTIC STRUCTURE OF TOPOS OF THE CITY IN TARAS SHEVCHENKO'S LITERARY WORKS

The article attempts to investigate the natural loci as components of the urbanized world of city's topos in T. Shevchenko's works. The natural loci are interpreted through the prism of the natural philosophical model of reception by the author of the surrounding reality.

The purpose of the article is a systematic consideration of the natural loci of the civilization environment of the city's topos in the works of T. Shevchenko as the expressions of the natural philosophical broad outlook of the writer, as well as a detailed interpretation of the poetics of the loci which have perceptible characterological dominant in the creation of artistic characters.

The methodological basis of the proposed work is a systematic analysis, the comprehensive use of historical-genetic, cultural-historical, descriptive, structural-semiotic and philological methods.

The natural loci in the works are enlivened by the civilization spatial continuum of the city's topos, influencing conscious and unconscious beginnings of the characters which have been clarified in this article. The following natural loci have been distinguished in the investigated works of the writer: mountain, tree (poplar), well, forest park (natural tract), sky, river, garden, yard. Natural loci are modeling geopoetic matrices in the structure of the topos of the city.

Geopoetics of the natural world of a city determines the high degree of reflection of its attributes by heroes and the author, conceptualized in the anthropological, philosophical and aesthetic dimensions. Natural loci of the macrocosm of the topos of the city are inspiring the flavor of the local area, emotive ideas, related to the spirit and consciousness of the narrator and the author, and therefore have a broad interpretation of symbols. This is due to the dominance in the image of the urban topos of romantic-realistic principles, that closely coexist, reproducing nature as a marker of psychological sensations by the author of the natural elements, the experience of everyday conflicts and intimate collisions of the world as a hero, against which the poetic social reality, historical life of the people are clearly depicted.

The value of the research is that the artistic specificity has been highlighted out and the variety of natural loci of the topos of the city of Taras Shevchenko's works has been demonstrated for the first time.

Key words: poetics of locuses; natural locuses; natural-philosophical model; symbolics of locuses; semiotics of locuses; geopoetics; topos of city.

REFERENCES

- Adamchik, V. V. (2008). *Polnaya entsyklopediya simvolov i znakov [Full Encyclopedia of Symbols and Signs]*. Minsk: Harvest [in Russian].
- Agapkina, T. A., Tolstoy, N. I., & et al. (Eds.) (2004). *Slavianskie drevnosti: etnolingvisticheskiy slovar [Slavic Antiquities: Ethnolinguistic Dictionary]* (Vol. 3, K–P). Moskva: Mezhdunarodnye otnosheniya [in Russian].
- Alekseyenko, V. V. (Ed.) (2008). *Noveishaya entsyklopediya simvolov, znakov i emblem [The newest encyclopedia of symbols, signs and emblems]*. Rostov na Donu; Moskva: Vladis: RIPOL Klassik [in Russian].
- Barabash, Yu. Ya. (2001). «Koly zabudu tebe, Yerusalyme...» Hohol i Shevchenko. *Porivnyalno-typolohichni studiyi [«When I forget you, Jerusalem ...» Gogol and Shevchenko. Comparative-typological studios]*. Kharkiv: Akta [in Ukrainian].
- Boron, O. V. (2005). *Poetyka prostoru v tvorchosti Tarasa Shevchenka [The poetics of space in the works of Taras Shevchenko]*. Kyiv: Agentstvo "Ukraina" [in Ukrainian].
- Busel, V. T. (Ed.). (2005). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Unabridged defining dictionary of modern Ukrainian language]*. Kyiv; Irpin: Ukraine: VTF "Perun" [in Ukrainian].
- Curtsius, E. R. (2007). *Yevropeiska literatura ta latynske seredniovichchya [European Literature and Latin Middle Ages]*. Lviv: Litopys [in Ukrainian].
- Gritsanov, A. A. (2003). *Noveyshiy filosofskiy slovar [Newest Philosophical Dictionary]*. Minsk: Knizhnyi dom [in Russian].
- Hegel, G. W. F. (1975). *Entsyklopediya filosofskikh nauk [Encyclopedia of Philosophy]* (Vol. 2). Moskva: Mysl [in Russian].
- Kerlot, Kh. (1994). *Slovar simvolov [Symbol Dictionary]*. Moskva: REFL-book [in Russian].
- Kotsura, V. P., Potapenko, O. I., & Kuibeda, V. V. (Eds.). (2015). *Entsyklopedychnyi slovnyk symboliv kultury Ukrainy [Encyclopedic dictionary of culture symbols of Ukraine]*. Korsun-Shevchenkivskiy, Ukraine: FOP Havryshenko V. M. [in Ukrainian].
- Levytskiy, V. (2015). Nasnaha i motoroshnist «innoho krayu»: urbanizm v literaturnykh tvorakh Tarasa Shevchenka [Inspiration and horror of the «other land»: urbanism in writings by Taras Shevchenko]. *Slovo i chas [A Word and time]*, 3, 28-36 [in Ukrainian].
- Schelling, F. V. J. (1998). *Idei k filosofiyi prirody kak vvedeniye v izucheniye etoi nauki [Ideas to the philosophy of nature as an introduction to the study of this science]*. Sanrt-Petersburg: Nauka [in Russian].
- Sheinina, E. Ya. (2001). *Entsyklopediya simvolov [Encyclopedia of Symbols]*. Moskva; Kharkov: Izdatelstvo AST: Torsing [in Russian].
- Shevchenko, T. G., Zhulinskii, M. G. (Ed.). (2003a). *Povne zibrannia tvoriv [Collected Works]* (Vol. 1: Poetry of 1837-1847). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Shevchenko, T. G., Zhulinskii, M. G. (Ed.). (2003b). *Povne zibrannia tvoriv [Collected Works]* (Vol. 2: Poetry of 1847-1861). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Shevchenko, T. G., Zhulinskii, M. G. (Ed.). (2003c). *Povne zibrannia tvoriv [Collected Works]* (Vol. 3: Dramatic works. Novels). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Shevchenko, T. G., Zhulinskii, M. G. (Ed.). (2003d). *Povne zibrannia tvoriv [Collected Works]* (Vol. 4: Novels). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Yaroshovets, V. I. (Ed.). (2006). *Istoriya filosofiyi: slovnyk [The history of Philosophy: dictionary]*. Kyiv: Znannya Ukrainy [in Ukrainian].

Отримано 11.06.2019 р.